

18.3.2024

Nuoriso- ja lapsuudentutkimuksen tutkimuseettinen toimikunta

Toimintakertomus 2023

Nuoriso- ja lapsuudentutkimuksen tutkimuseettinen toimikunta on monitieteinen asiantuntijaelin, joka edistää alan tutkimuksen eettisyyttä. Se tuo keskusteluun lapsuuden- ja nuorisotutkimuksen erityiskysymyksiä, edistää tutkijankoulutusta ja osallistuu tiedepoliittiseen vaikuttamiseen tutkimuseettisissä kysymyksissä. Toimikunta tarjoaa eettistä ennakoarviointia niille Nuorisotutkimusseuran ja Lapsuudentutkimuksen seuran jäsenille, joilla ei omissa organisaatioissaan ole mahdollisuutta tutkimuseettiseen arviointiin.

Taustaa

Toimikunta perustettiin Nuorisotutkimusseuran yhteyteen vuonna 2015 yhteistyössä Lapsuudentutkimuksen seuran ja Tieteellisten seurain valtuuskunnan kanssa. Toimikunnan tehtäväksi on määritelty muun kuin lääketieteellisen nuoriso- ja lapsuudentutkimuksen eettisen ennakoarvioinnin järjestäminen. Lisäksi se toimii valtakunnallisena sekä monitieteisenä lapsuuden ja nuorisotutkimuksen eettisten erityiskysymysten asiantuntijana.

Toimikunta tekee yhteistyötä Lapsuudentutkimuksen seuran, opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK), sekä monitieteisen nuoriso- ja lapsuudentutkimuksen tutkimuskentän kanssa.

Toimikunnan kokoonpano

Toimikunta nimetään aina kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Vuosina 2021-2023 toimikunnan kokoonpano oli seuraava:

- FT, dosentti, akatemiatutkija, Kaisa Vehkalahti, Jyväskylän yliopisto (puheenjohtaja 31.6.2022 saakka, varapuheenjohtaja 1.7.2022 jälkeen)
- VTT, yliopistonlehtori, Tiina Valkendorff, Helsingin yliopisto (varapuheenjohtaja 31.6.2022 saakka, puheenjohtaja 1.7.2022 jälkeen)
- KT, YTM, yliopistonopettaja, Petteri Eerola, Jyväskylän yliopisto
- KTT, LTO, Taina Kyrönlampi, Oulun yliopisto
- VTT, yliopistonlehtori, Harry Lunabba, Helsingin yliopisto
- FT, dosentti, erikoistutkija Kirsimarja Raitasalo, Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos
- OTT, dosentti, yliopistonlehtori, Virve-Maria Toivonen, Helsingin yliopisto

Lisäksi toimikunnan työskentelyyn osallistuivat Nuorisotutkimusseuran henkilöstöstä

- tutkimusjohtaja Sinikka Aapola-Kari kevätkaudella ja tutkimusjohtajan sijainen Eila Kauppinen syyskaudella
- erikoistutkija Antti Kivijärvi (sihteeri)

Kokoukset, lausunto- ja konsultaatiopyynnöt

Vuonna 2023 toimikunta kokoontui neljä kertaa (14.2, 23.5, 26.9 ja 28.11), minkä lisäksi toimikunnan käsiteltäväksi tulevia asioita valmisteltiin sähköpostitse. Kaikki kokoukset järjestettiin hybridimuodossa.

Toimikunta antoi vuonna 2023 lausunnon kahden tutkimushankkeen ennakoarviointipyynnöön ja vastasi yhteen konsultaatiopyyntöön. Lisäksi toimikunta vastaanotti lukuisia yhteydenottoja tutkimuseettisiin kysymyksiin liittyen, joita käsiteltiin vähintään lyhyesti useissa kokouksissa. Lausuntopyynnöt koskivat sekä Nuorisotutkimusseuran omaa että toisen organisaation tutkimushanketta.

Ennakoarvioinnin kohteena olleet tutkimushankkeet edustivat yhteiskuntatieteellisiä tutkimusasetelmia.

Konsultaatiopyyntö tuli TENK:iltä ja alun perin Lapsiasiavaltuutetun toimistolta, joka oli vastaanottanut kansalaiskirjelmöinnin koskien kouluopetuksen yhteydessä tapahtuvien MOVE-mittausten tutkimuskäyttöä ja sitä tutkimusetiikkaa.

Muu toiminta

Lausuntojen ja konsultaatioiden lisäksi toimikunta edisti lapsuudentutkimukseen ja nuorisotutkimukseen liittyvien eettisten kysymysten tunnettavuutta ja näkyvyyttä suomalaisessa yhteiskunnassa ja tiedekentässä myös muilla tavoin. Toimikunnan jäsenet osallistuivat moniin tutkimusetiikkaa käsitteleviin tapahtumiin ja seminaareihin.

Käytännössä toimikunnan jäsenet osallistuivat TENK:in järjestämiin tapahtumiin ja järjestivät Nuorisotutkimuspäivillä (Helsingissä 8.-9.11.2023) tutkimusetiikkaa käsittelevän työryhmän. Lisäksi työnsä vuoden 2023 lopussa päättänyt toimikunta päätti laatia kirjoituksen, jossa tiivistetään kauden 2021-2023 keskeisiä havaintoja. Näitä ovat esimerkiksi juridisten tietosuoja-asioiden korostuminen jossain määrin tutkimusetiikan kustannuksella sekä harkinnan tarpeet koskien ikärajoja sekä huoltajien suostumusta.

Toiminnan arviointi

Toimikunnan käsittelemät lausunto- ja konsultaatiopyynnöt olivat pääsääntöisesti hyvin laadittuja. Käsitellyt pyynnöt sisälsivät paikoin vaikeita eettisiä kysymyksiä, mikä osaltaan osoittaa toimikunnan tarpeellisuuden. Annetuissa lausunnoissa toimikunta kiinnitti aiempien vuosien tapaan paljon huomiota tiedotteiden, suostumuslomakkeiden ja haastattelukysymysten ymmärrettävyyteen sekä tietosuojakysymyksiin.

Vuonna 2023 toimikunta vastaanotti aiempia vuosia jonkin verran vähemmän konsultaatio- ja lausuntopyyntöjä. Tämä koski erityisesti syksyä ja aivan toimikauden loppua. Onkin syytä pohtia mahdollisia syitä tilanteelle. On mahdollista, että tutkijat ovat alkaneet rakentamaan tutkimusasetelmia, jotka eivät edellytä ennakoarviointia. Käytännössä tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi alle 15-vuotiaita koskevien tutkimusten tai hyvin sensitiivisten teemojen välttämistä. Tämä ei tietenkään olisi suotava kehityskulku. Kenties todennäköisempää kuitenkin on se, että keskeisillä lausuntoa pyytävillä tahoilla ei käynnistynyt syksyllä 2023 uusia tutkimushankkeita, joihin olisi tarvittu ennakoarviointia. Tilannetta on joka tapauksessa seurattava tarkasti tulevien vuosien aikana ja tarvittaessa selvitettävä syitä lausunto- ja konsultaatiopyyntöjen mahdolliselle vähentymiselle.

Tiedottaminen

Toimikunta on tiedottanut toiminnastaan Nuorisotutkimusseuran sivujen yhteydessä olevien sivujensa kautta (ks. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/tutkimus/tutkimuseettinen-toimikunta>), Nuorisotutkimusseuran uutiskirjeissä sekä Nuorisotutkimusseuran sosiaalisen median kanavien kautta.